

სამეწარმეო ეკოსისტემის ფორმირების ზოგიერთი მიმართულების შესახებ საქართველოში

ინეზა გაბნიძე

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

ნაშრომში გაანალიზებულია მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2014 წლის ანგარიშში - „მეწარმეობის პერსპექტივა - მსოფლიოს გარშემო და კომპანიების ზრდის საწყისი ფაზის დინამიკა“ განხილული სამეწარმეო ეკოსისტემა და მისი ფორმირებისთვის აუცილებელი მდგენელები და კომპონენტები. მოცემულია საქართველოს პოზიცია 2018 წლის გლობალური მეწარმეობის ინდექსში. დასაბუთებულია, სამეწარმეო უნივერსიტეტების განსაკუთრებული როლი სამეწარმეო ეკოსისტემის გაუმჯობესებაში. შემოთავაზებულია ბიოწარმოების განვითარების მიმართულებები საქართველოში.

საკვანძო სიტყვები: სამეწარმეო ეკოსისტემა; სამეწარმეო უნივერსიტეტი; ბიოწარმოება.

საქართველოს მთავრობა თანამედროვე პერიოდში განსაკუთრებით უწყობს ხელს მეწარმეობის განვითარებას და ახორციელებს ადეკვატურ რეფორმებსა თუ პროექტებს ამ მიმართულებით.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის ანგარიშში - „მეწარმეობის პერსპექტივა - მსოფლიოს გარშემო და კომპანიების ზრდის საწყისი ფაზის დინამიკა“, შემოთავაზებულია „სამეწარმეო ეკოსისტემის ფორმირებისთვის აუცილებელი 8 მდგენელი. ეს მდგენელებია: ხელმისაწვდომი ბაზრები; ადამიანური კაპიტალი/სამუშაო ძალა; ფონდები და ფინანსები; ხელშემწყობი სისტემები/მენტორები; მთავრობა და მარეგულირებელი ჩარჩო; განათლება და ტრენინგი; ძირითადი უნივერსიტეტები, როგორც კატალიზატორები და კულტურული მხარდაჭერა [1, გვ. 6].

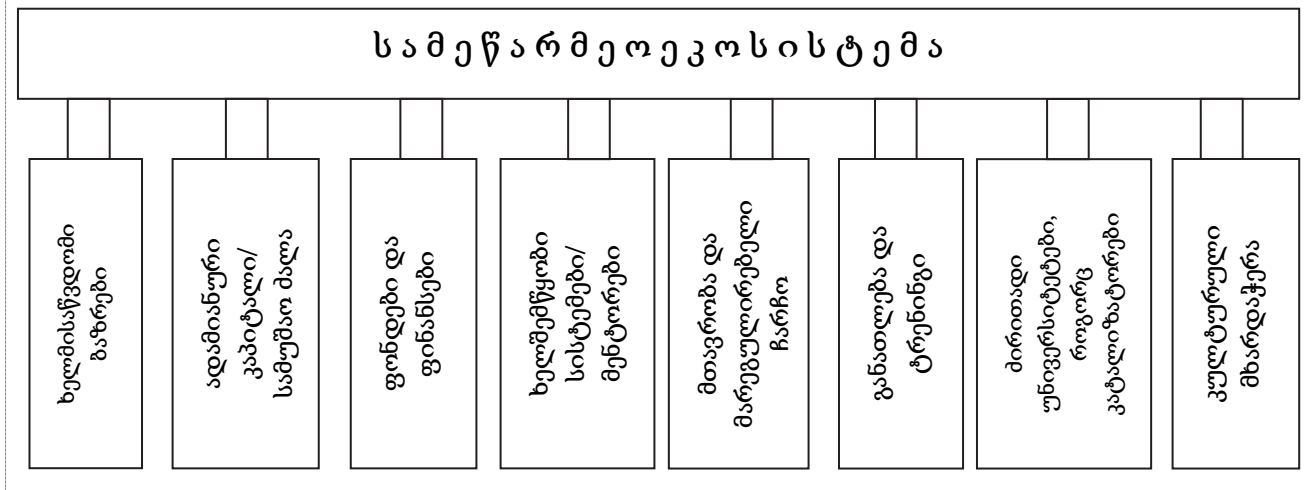
ქვემოთ ასახული სამეწარმეო ეკოსისტემის მოდელი ეფუძნება რამდენიმე დოკუმენტს, მათ შორის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) დოკუმენტსა და პროფ. დანიელ აიზენბერგის ნაშრომს. ანგარიშიდან ირკვევა, რომ ჩატარებული კვლევის შედეგად ამ მდგენელების მზაობის მიხედვით მსოფლიოში საუკეთესო საშუალო მაჩვენებელი აქვს: აშშ-ის სილიკონის ველს - 86%; ჩრდილოეთ ამერიკას - 77%; აშშ-ის სხვა ქალაქებს - 71%; ევროპას - 58% და ა.შ. ევროპის ყველაზე ძლიერი სამი მდგენელია: ადამიან-კაპიტალი/სამუშაო ძალა - 81%, ხელმისაწვდომი ბაზრები - 72% და განათლება და ტრენინგი - 60% [1, გვ. 13].

განვიხილოთ, თუ რა კომპონენტებს გამოყოფენ ზემოაღნიშნული ანგარიშის მკვლევარები სამეწარმეო ეკოსისტემის თითოეული მდგენელისთვის:

ხელმისაწვდომი ბაზრები: შიდა ბაზარი (დიდი კომპანიები, როგორც მომხმარებლები; მცირე/საშუალო კომპანიები, როგორც მომხმარებლები; მთავრობა, როგორც მომხმარებელი). გარე ბაზარი (დიდი კომპანიები როგორც მომხმარებლები; მცირე/საშუალო კომპანიები როგორც მომხმარებლები; მთავრობა, როგორც მომხმარებელი).

ადამიან-კაპიტალი/სამუშაო ძალა: მართვის უნარები; ტექნიკური უნარები; სამეწარმეო კომპანიის გამოცდილება; აუტოსორსინგის შესაძლებლობა; იმიგრირებულ სამუშაო ძალასთან წვდომა.

**სამეწარმეო ეკოსისტემა და მისი რვა მდგენელი მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის
ანგარიშის მიხედვით [1; გვ.6]**

ფონდები და ფინანსები: მეგობრები და ოჯახი; ბიზნესანგელოზი ინვესტორები; კერძო საკუთრება; ვენ-ჩურული კაპიტალი; სესხებზე ხელისაწვდომობა.

ხელშემწყობი სისტემები/მენტორები: მენტორები/მრჩეველები; პროფესიული სერვისები; ინკუბატორები-ამაჩქარებლები; სხვა მეწარმეებთან კავშირი.

მთავრობა და მარეგულირებელი ჩარჩო: ბიზნესის დაწყების სიმარტივე; საგადასახადო წახალისება; ბიზნესისადმი კეთილგანწყობილი კანონმდებლობა/პოლიტიკა; ძირითად ინფრასტრუქტურასთან წვდომა (მაგალითად: წყალი, ელექტროენერგია, ბუნებრივი აირი და სხვა); წვდომა ტელეკომუნიკაციებთან/ფართოზოლოვან ინტერნეტთან; წვდომა ტრანსპორტთან (მაგალითად, გზები, რკინიგზა, აეროპორტი).

განათლება და ტრენინგი: წინასაუნივერსიტეტო (საშუალო სკოლის) განათლების მქონე სამუშაო ძალის ხელმისაწვდომობა; საუნივერსიტეტო განათლების მქონე სამუშაო ძალის ხელმისაწვდომობა; სპეციფიკური სამეწარმეო ტრენინგები.

წამყვანი უნივერსიტეტები, როგორც კატალიზატორები: მეწარმეებისადმი პატივისცემის გამოხატვის კულტურის წახალისება; წამყვანი როლი ახალი კომპანიებისათვის იდეის ფორმირებისას; წამყვანი როლი ახალი კომპანიებისთვის კურსდამთავრებულთა შეთავაზებაში.

კულტურული მხარდაჭერა: რისკისა და წარუმატებლობისადმი ტოლერანტობა; თვითდასაქმებისათვის უპირატესობის მინიჭება; წარმატებული ისტორიების/როლური მოდელები; კვლევის კულტურა; მეწარმეობის პოზიტიური იმიჯი; ინოვაციების ფესტივალები.

თუ დავაკვირდებით, უნივერსიტეტებს, განსაკუთრებით კი სამეწარმეო უნივერსიტეტებს, შეუძლია ზემოქმედებით 8 მდგენელიდან 5 მათგანზე (კერძოდ: ადამიან-კაპიტალი/სამუშაო ძალა; ხელშემწყობი სისტემები/მენტორები; განათლება და ტრენინგი; ძირითადი უნივერსიტეტები, როგორც კატალიზატორები და კულტურული მხარდაჭერა) პირდაპირი დადებითი ზეგავლენის მოხდენა. შემთხვევითი არაა, რომ სილიკონის ველი, რომელიც სამეწარმეო ეკოსისტემის ზემოგანხილულ კვლევაში მსოფლიოში პირველ ადგილზეა - სტენფორდის უნივერსიტეტის გარშემო ჩამოყალიბდა. აღსანიშნავია, რომ სტენფორდის უნივერსიტეტი აშშ-ის სამეწარმეო უნივერსიტეტების ჩამონათვალი პირველ ადგილზეა.

სამეწარმეო უნივერსიტეტებზე (ან საბაზრო, ტექნოლოგიური ან ინოვაციური უნივერსიტეტები) სამეცნიერო ლიტერატურაში აქტიური დისკუსია დაიწყო XIX საუკუნის ბოლოს. ეს ისეთი უნივერსიტეტებია, რომლებსაც აქვს ლიცენზიების გაცემის უფლება, ბიზნესინკუბატორები, ტექნოლოგიის ტრანსფერის ოფისები, საპატენტო/სალიცენზიო განყოფილებები.

თანამედროვე პირობებში ეკონომიკის განვითარება ტურბულენტურ გარემოში მიმდინარეობს. ცნობილია, რომ პირველი ინდუსტრიული რევოლუცია დაიწყო ბრიტანეთში XVIII საუკუნის ბოლოს საფეიქრო მრეწველობის ჩამოყალიბებით, ხოლო მეორე ინდუსტრიული რევოლუცია XX საუკუნის დასაწყისში ჰენრი ფორდის მიერ მასობრივი წარმოების დაწყებას დაუკავშირდა. მესამე ინდუსტრიული რევოლუციის შესახებ პირველად 2011 წელს ჯერემი რიფკინმა აღნიშნა თავის ნაშრომში და ის დაუკავშირა ახალ საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებსა და განახლებად ენერგიას. უკვე აქტიურად მიმდინარეობს კამათი კარს მომდგარი მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის შესახებ, რომელსაც უკავშირებენ რობო-ტექნიკისა და გონებრივი სამუშაოს ჩამნაცვლებელ „ხელოვნური ინტელექტის“ შექმნას.

„მაკინზის ინსტიტუტის კვლევის მიხედვით, გაყიდვების, კვების სფეროში მომსახურების, განათლების, ჯანდაცვის და მრავალი სხვა მიმართულებით სრულად ან ნაწილობრივ შესაძლებელია 800-მდე სხვადასხვა

საქმიანობის 2000-მდე აქტივობის ჩანაცვლება. მიმართულებები მთლიანი შრომის ბაზრის 45%-ზე მეტს მოიცავს“ [Bichia K., 2017]. ზოგიერთი ექსპერტი მიიჩნევს, რომ დღევანდელი დაწყებითი კლასების მოსწავლეთა 50%-ის სამომავლო სამუშაო ადგილები ჯერ-ჯერობით უცნობია.

უდავოა, რომ საქართველოს მასშტაბის ქვეყანა მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში „ამინდსა“ და ტენდენციებს ვერ განსაზღვრავს, მითუმეტეს რთულია ზემოაღწერილ პირობებში განვითარების სწორი ვექტორის შერჩევა. ამ ფონზე აუცილებელია განისაზღვროს საქართველოს ეკონომიკის განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები, რომლებიც ინკლუზიურ ზრდასა და ისეთ პროდუქტებზე გაკეთდება, რომლებიც მოთხოვნილი იქნება მომავალშიც.

ვფიქრობთ, სწორი არჩევანის გასაკეთებლად გათვალისწინებული უნდა იქნეს რამდენიმე გარემოება:

ხელი შეეწყოს ისეთი დარგების განვითარებას, რომლებიც განაპირობებს განვითარებულ ქვეყნებში შექმნილი ახალი ტექნოლოგიების ათვისებისა და დანერგვის შესაძლებლობას საქართველოში;

აქცენტი გაკეთდეს არაელასტიკური მოთხოვნის პროდუქტების წარმოებაზე;

არაელასტიკური მოთხოვნის პროდუქტების წარმოება უნდა დაეფუძნოს საქართველოს კონკურენციულ უპირატესობებს;

ზემოჩამოთვლილი სამი მიმართულების განსახორციელებლად ხელი შეეწყოს სათანადო სამეწარმეო ეკოსისტემის ფორმირებას.

ცნობილია, რომ არაელასტიკურია მოთხოვნა ისეთ პროდუქტებზე, რომლებიც აუცილებელია ადამიანის არსებობისთვის, როგორცაა: სასმელი წყალი, საკვები, მედიკამენტები, ჰიგიენის პროდუქტები, დასვენება და სხვა. ყველა ჩამოთვლილი პროდუქტის წარმოება საქართველოს შეუძლია, როგორც საკუთარი მოსახლეობის მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, ასევე, უცხოურ ბაზრებზე გასატანად. მოკლედ განვიხილოთ თითოეული მათგანი:

საქართველო მდიდარია წყლის რესურსებით, თუმცა, მსოფლიო პრობლემაა გარემოსა და შესაბამისად წყლის დაბინძურება. „საქართველოს წყლის რესურსების 30% უმაღლესი ხარისხის მიწისქვეშა სასმელი წყალია“ [Topchishvili M., 2016], მაგრამ თავად მიწის დაბინძურების შედეგად სულ უფრო მცირდება მტკნარი წყლის მოცულობა. აკვაზიზნის საქართველოში ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულება უნდა გახდეს, მაგრამ, გარემოს დაბინძურების დღევანდელი ტემპების შენარჩუნებით აღნიშნულის განხორციელება შეუძლებელი გახდება. უპირველეს ყოვლისა, საჭიროდ მიგვაჩნია მოსახლეობის მხრიდან როგორც საყოფაცხოვრებო, ასევე სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში ბიოწარმოების ქიმიური პროდუქტების გამოყენება, რომლებიც არ დააბინძურებს გარემოს. ცნობილია ისიც, რომ ბიოწარმოების პროდუქტები ძალიან ძვირადღირებულია ყველაგან და საქართველოშიც. რა გამოსავალი არსებობს ასეთ სიტუაციაში?

„საქართველოში მინერალური წყლების 2000-ზე მეტი ბუნებრივი და ხელოვნური გამოსავალი არსებობს“ [4, გვ. 712-713] და 80-მდე სამკურნალო მცენარის ენდემური ჯიშით ხარობს. „ეს მცენარეები უდიდესწილად შესულია ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ მომზადებულ მსოფლიო სამკურნალო მცენარეების სამტომეულში ქართული სახელწოდებებით. დღეისათვის გამოიყენება ამ მცენარეების მხოლოდ მეათედი“ [Amirejibi E., Benashvili C., 2009].

ასევე, ცნობილი ფაქტია ისიც, რომ ძვირადღირებული ფრანგული პარფიუმერული ნაწარმი მზადდება მინერალური წყლების გამოყენებით, მაგალითად, ვიში, რომლის ქიმიური შემადგენლობა ქართული ბორჯომის ანალოგიურია). სამწუხაროდ, საქართველოში შესწავლილია მხოლოდ 80-მდე მინერალური წყლის შემადგენლობა, რაც ამ მიმართულებით კვლევების გაძლიერებით ახალ დიდ შესაძლებლობებს გამოავლენს. აღსანიშნავია, რომ განვითარებულ ქვეყნებში ამათუიშ მინერალური წყლის მხოლოდ კლასიკურ სახეობას არ აწარმოებენ, არამედ სამეცნიერო კვლევების საფუძველზე ქმნიან იმავე წყლის დაბალი და მაღალი მინერალიზაციის სახეობებს, რაც მომხმარებლის მოთხოვნილებებზე საუკეთესოდ მორგების მცდელობაა. დავამატებთ იმასაც, რომ საქართველოში არსებული მძიმე სოციალური ფონის გამო, მრავალი ბავშვი სრულფასოვნად ვერ იკვებება. თუ წარიმართება მინერალური წყლების ქიმიური შემადგენლობის ინტენსიური კვლევა, მაშინ შესაძლებელია ბავშვებისთვის სასარგებლო სახეობის წყლების მოძიება/შექმნა და საბავშვო ბაღებსა და/ან სკოლებში მათი უფასოდ მიწოდება და უცხოურ ბაზრებზე შეთავაზება.

ჩვენი აზრით, საქართველოს რეგიონებში ეკონომიკის გაჯანსაღების მნიშვნელოვანი რესურსია სამკურნალო მცენარეების გაშენება. მთის და დაცული ტერიტორიების შესახებ არსებული კანონმდებლობის გონივრულად გამოყენებით მრავალი ბიზნესის წამოწყება შესაძლებელია, როგორც სამკურნალო პრეპარატების დამზადების, ასევე, გამომშრალი მცენარეების ექსპორტის მიზნით.

განსაკუთრებული შესაძლებლობები ჩნდება მინერალური წყლებისა და სამკურნალო მცენარეების კვლევების შედეგების გაერთიანებით, რის საფუძველზეც შესაძლებელია უნიკალური, ბიოლოგიური სამკურნალო, ჰიგიენური, საყოფაცხოვრებო ქიმიის, სასოფლო-სამეურნეო შხამქიმიკატებისა და ნიადაგის გასამდიდრებელი და სარწყავ სისტემებში გამოსაყენებელი მინერალების წარმოება. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ საქართველო ასეთი პროდუქტების წარმოება/გამოყენებით შეძლებს საკუთარი მოსახლეობის ჯანმრთელობასა და გარემო პირობებზე ზრუნვას, და უცხოეთის განვითარებულ ბაზრებზე შესვლას.

ცნობილია, რომ ბიოწარმოების ნებისმიერი პროდუქტი, იქნება ეს საკვები, ალკოჰოლიანი თუ უალკოჰოლო სასმელი და ჰიგიენური/საყოფაცხოვრებო პროდუქტები, განსაკუთრებით მოთხოვნილია და მაღალ ფასად იყიდება. საქართველოში კი მოსახლეობის მხრიდან ასეთი პროდუქტების გამოყენება გარემოს მდგრად განვითარებას შეუწყობს ხელს და მტკნარი წყლის მარაგიც შენარჩუნდება ქვეყანაში.

მეორე მხრივ, საქართველოში 2018 წლის 1 იანვრისთვის შექმნილი იყო სულ 36 ფაბ ლაბი, მათ შორის: თბილისში (13 ფაბ ლაბი), ბათუმში (4), ქუთაისში (4), გურჯაანში (1), ახალციხეში (1), მესტიაში (2), ქობულეთში (1), წალენჯიხაში (1), ფოთში (2), ამბროლაურში (2), რუსთავსა (3) და ზუგდიდში (2). ფაბ ლაბების აღნიშნული რაოდენობით საქართველო მსოფლიო ქვეყნების ჩამონათვალში კანადასთან ერთად პირველ ოცეულშია [Chokheli E., 2018]. აღსანიშნავია, რომ ეს ფაბ ლაბები განლაგებულია სრულიად საქართველოს ტერიტორიაზე და მათი ერთ სისტემაში გაერთიანებით მიღებული შედეგებისა და გამოცდილების გაზიარება სწრაფად და დაუბრკოლებლად იქნება შესაძლებელი ინტერნეტწვდომის საშუალებით.

სამეწარმეო ეკოსისტემის მდგენელებს შორის ერთ-ერთია „ძირითადი უნივერსიტეტები, როგორც კატალიზატორები“. ამ ფუნქციას საქართველოში უნივერსიტეტები მხოლოდ მაშინ შეასრულებენ, თუ ისინი ჩამოყალიბდება, როგორც სამეწარმეო უნივერსიტეტები, ფაბ ლაბებთან ორგანულად დაკავშირების გზით. ერთობლივი ძალებით განხორციელებული კვლევებითა და საერთაშორისო სამეცნიერო და საგანმანათლებლო პროექტების განხორციელებით [Gagnidze I., 2018], კი შემუშავდება ზემოჩამოთვლილი არაელასტიკური მოთხოვნის პროდუქტები. შემდგომში კი ასეთი უნივერსიტეტები თავის გარშემო შექმნიან მრავალ ახალ ფირმას და განაპირობებენ ეფექტიანი კლასტერის ჩამოყალიბებას [Gagnidze I., 2018]. აღნიშნავთ იმასაც, რომ საქართველოში მთავრობა აპირებს ბიოწარმოებას საგადასახადო შეღავათები დაუწესოს, მოქმედებს მრავალი ფარმაცევტული და მინერალური/თერმული წყლის ჩამომსხმელი კომპანია, მაგრამ ზემოაღწერილი დიდი მასშტაბის პროექტის განხორციელება ცალკეულ კომპანიებს არ ძალუძს.

ვფიქრობთ, აუცილებელია სამთავრობო, სამეცნიერო, საგანმანათლებლო და ბიზნესის წრეებს შორის ეფექტიანი დიალოგი და ერთიანი ძალისხმევით მიმართვა ზემოაღწერილი მიზნის მისაღწევად. ამ მოსაზრებას ამყარებს საქართველოს კიდევ ერთი პოზიცია 2018 წლის გლობალური მეწარმეობის ინდექსში, კერძოდ ის, რომ მეწარმეობისთვის ყველაზე სუსტი მხარეა „გარისკვა“, ხოლო ძლიერი – „კულტურული მხარდაჭერა“. საქართველოს ამ ანგარიშში 77-ე ადგილი უკავია 137 ქვეყანას შორის [9, გვ. 59]. აღნიშნული იმაზე მიუთითებს, რომ ქვეყანაში მოსახლეობას აქვს განწყობა იყოს მეწარმე, მაგრამ გარისკვა უჭირს. ასეთ პირობებში მხოლოდ სახელმწიფოს აქტიური პოლიტიკითაა შესაძლებელი მდგომარეობის გაუმჯობესება.

ქართველი მეცნიერ-ეკონომისტები აქტიურად მსჯელობენ სამეწარმეო ეკოსისტემის [Aladashvili G.T., 2018], მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების [Gagnidze I., Gogorishvili I., Papachashvili N., 2017], სამეწარმეო აზროვნების ფორმირების [Lekashvili E., 2015], განათლებაში ინტერნეტის გამოყენების მნიშვნელობასა [Surmanidze Z., Tsetskhladze M., 2018] და სხვა ისეთ საკითხებზე, რომლებიც უკავშირდება სამეწარმეო ეკოსისტემის ფორმირება-გაუმჯობესებას საქართველოში [Sepashvili E., 2018].

ლიტერატურა:

1. Around the Globe and Early-Stage Company Growth Dynamics – the Entrepreneur’s Perspective, World Economic Forum, Report, 2014, p.6. http://www3.weforum.org/docs/WEF_II_EntrepreneurialEcosystemsEarlyStageCompany_Report_2014.pdf
2. ბიჭია ქ., ავტომატიზაციის თანამედროვე ტემპების გავლენა შრომის ბაზარზე, II საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“, შრომების კრებული, თსუ-ის გამომცემლობა, თბ., 2017, გვ.96-102.
3. თოფჩიშვილი მ. უალკოჰოლო სასმელებისა და მინერალური წყლების ბიზნესის განვითარების სტრატეგია საქართველოში, დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაციის ავტორეფერატი, თბ., 2016.
4. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტომი 6, თბ., 1983.
5. ამირეჯიბი ე., ბენაშვილი ც. ქრისტიანობა და ფიტომრეწველობის განვითარება საქართველოში, „ქრისტიანობა და ეკონომიკა“, სამეცნიერო კონფერენციის მოხსენებათა კრებული, თსუ გამომცემლობა, თბ., 2009.
6. Chokheli, E. (2018) STRATEGY TO DEVELOP FAB LABS AND THEIR IMPACT ON IMPROVING BUSINESS ACTIVITY IN GEORGIA, World Science, Vol.2, No.6 (34), pp. 4-8. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/12062018/5811
7. Gagnidze, I. (2018) The Role of International Educational and Science Programs for Sustainable Development (Systemic Approach), Kybernetes. Vol. 47 Issue: 2, pp. 409-424. <https://doi.org/10.1108/K-03-2017-0114>
8. Gagnidze I. (2018) “From clusters to entrepreneurial universities and vice versa: ways of developing the local economy: a systemic approach”. Int. J. Markets and Business Systems, Vol. 3, No.2, pp. 181-196;
9. DOI:10.1504/IJMABS.2018.10011650
10. The Global Entrepreneurship Index 2018, Powered by GEDI; The Global Entrepreneurship and Development Institute, Washington, D.C., USA, 2017. <https://thegedi.org>

11. Aladashvili G. T. (2018) The Phenomenon of Entrepreneurial Ecosystem, Its Formation and Development Challenges, IV International scientific and practical conference "Strategic Imperatives of Modern Management" (SIMM-2018), KNEY, Kiev, pp. 10-16. <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/24159/1/10-16.pdf>
12. Gagnidze, I., Gogorishvili, I., Papachashvili N. (2017) Regarding several ways of SMEs Innovative Development, Marketing and Innovation Strategies for Small and Medium-sized Enterprises (SMEs), Book of Abstracts - BSLab International Workshop- Roma, Universitas Mercatorum, ISBN: 9788890824241. pp.41-46. <http://bslab-symposium.net/MERCATORUM-2017/BOA-WS-BSLAB-SME-2017.pdf>
13. Lekashvili, E. (2015) Entrepreneurial Way of Thinking and Its Development Challenges in Georgia. Journal L'Association 1901 'SEPIKE', Ed., 8, Poitiers (France), Frankfurt (Germany), Los Angeles (U.S.), pp. 121-126. ISSN 2196-9531. ISSN 2372-7438. http://docs.wixstatic.com/ugd/b199e2_004a4752ab114d47b94800998f727abb.pdf
14. Surmanidze Z., Tsetsckhladze M., (2018) INTERNET IN EDUCATIONAL SYSTEM OF GEORGIA: CHALLENGES, PERSPECTIVES, IV International scientific and practical conference "Strategic Imperatives of Modern Management" (SIMM-2018), KNEY, Kiev, pp. 476-482. <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/24252/1/476-482.pdf>
15. Sepashvili, E. (2018) Innovative Clusters – A Model for Rising International Competitiveness. E-Book of Abstract, Fifth Business Systems Laboratory International Symposium, Cocreating Responsible Futures in the Digital Age: Exploring new paths towards economic, social and environmental Sustainability, University "Federico II" of Naples, January 22-24, pp.219-221. ISBN 9788890824265 <http://bslab-symposium.net/Napoli-2018/BOA-BSLAB-Symposium-2018.pdf>

About Some Directions of Formation of an Entrepreneurial Ecosystem in Georgia

Ineza Gagnidze

*Associated professor
Tbilisi State University*

S u m m a r y

The paper deals with entrepreneurial ecosystem and necessary pillars and components for its formation discussed in World Economic Forum "Around the Globe and Early-Stage Company Growth Dynamics - the Entrepreneur's Perspective", Report 2014. The position of Georgia is given in the Global Entrepreneurship Index 2018. The special role of entrepreneurial universities in the development of entrepreneurial ecosystem is justified. The directions of bio-production development in Georgia are proposed.

Key words: entrepreneurial ecosystem; entrepreneurial university; bio-production.